

Mateja Jemec Tomazin

Terminologizacija frazemov s prostorskim in časovnim prislovom v zgradbi

1 Uvod

Omejen nabor stilističnih elementov, ki jih avtorji strokovnih besedil lahko vključujejo, ne da bi pri tem delovali manj verodostojno, prepričljivo in zanesljivo, vsebuje tudi nekatere skupine frazemov oz. konvencionaliziranih besednih zvez, ki kažejo na človekovo dojemanje prostora in časa.¹ Zato je posebej zanimivo opazovati izbiro teh izrazov, ki so posledica kognitivnega zaznavanja prostora in časa (prim. Kržišnik 2007, Kržišnik in Smolić 2000), skozi terminologizacijo frazemov, tj. prehajanjem frazeoloških enot med termine, ki postanejo nezaznamovani del strokovnega besedišča. Ta pojav seveda ni enako prisoten na vseh strokovnih področjih.² Ne glede na vrsto stroke pa lahko pri vseh opazujemo ustaljen in predvidljiv način konceptualizacije prostora in časa, ki prehaja tudi v terminološki fond posamezne stroke.

2 Metodologija

Predmet našega zanimanja je bila prisotnost prislovov s časovnim in/ali prostorskim pomenom v terminoloških kolokacijah in terminih s sestavino *korak* oz. *korakati*, ki so navedeni v slovarskem sestavku *korak* v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ).³ Razlikovanje med terminološkimi kolokacijami in termini je relevantno pri sestavljanju terminološkega slovarja, kamor praviloma vključujemo samo termine kot posebne pojmovne enote,

---

1 Poleg konceptualizacije prostora in časa v govoru skozi ustajene jezikovne izraze oz. frazeološke enote se v strokovnih besedilih pogosto pojavljajo tudi somatski frazemi, manj pa živalski, ki so praviloma le redko vrednotenjsko ali evalvativno nevtralni (o tem prim. Jemec Tomazin 2014a in Jemec Tomazin 2014b).

2 Uveljavljeno je t. i. razlikovanje med »mehkimi« in »trdimi« vedami (tudi v angl. *hard and soft science*), ki ločuje med (predvsem) naravoslovnimi (npr. fiziko, matematiko, medicino) in družboslovnimi vedami (predvsem pravom, politologijo). V resnici gre za razlikovanje med vedami, katerih primarno orodje ni oz. je jezik.

3 Razlik v gradivu med prvo in drugo izdajo SSKJ pri izbranih iztočnicah ni.

ki jih prepoznavajo strokovnjaki, ne pa tudi terminoloških kolokacij, ki so jih strokovnjaki sposobni tvoriti sami, ko jih potrebujejo, zato pa so zelo relevantne in zanimive za druge uporabnike terminoloških slovarjev, npr. prevajalce, tudi jezikoslovce ali splošne uporabnike, ki pa praviloma niso prvi oz. osnovni naslovniki slovarja.⁴ Pravzaprav tudi v terminologiji lahko ločujemo besedne zveze glede na stopnjo pomenske zlitosti in trdnosti.⁵ Preverili smo rabo vseh navedenih besednih zvez s sestavino *korak* v slovarskem sestavku, saj potencialne frazeološke enote, ki se lahko terminologizirajo, niso navedene zgolj v frazeološkem in terminološkem gnezdu. Pri vseh smo preverjali ustaljenost v korpusu Kres,⁶ še posebej njihovo rabo v stvarnih besedilih, kamor ni uvrščeno dnevno časopisje, so pa v njem posamezne (predvsem) poljudnoznanstvene revije. Dodatno so bile zveze preverjene še v korpusu medicinskih in pravnih besedil (v nadaljevanju KMP), ki je bil opisan v Jemec Tomazin 2014b.

3 Rezultati raziskave

Korak je z vidika kognitivne semantike (prim. Będkowska-Kopczyk 2013) zanimiv tako v prostorskem kot časovnem pomenu, saj gre vedno za gibanje v prostoru in posledično v času, kar kaže tudi pomenje samega slovarskega sestavka v SSKJ:

1. *gib noge pri hoji, teku, plesu*: napravil je dva koraka in padel; 2. nav. ekspr. *premikanje s korakanjem*: pospešiti korake; 3. ekspr., v prislovnici rabi izraža a) **prostorsko oddaljenost**: do tam je kakih dvajset korakov; b) **časovno oddaljenost**: do izpolnitve je še dolg korak; 4. *mesto med nogami*: stati do koraka v vodi;⁷ 5. ekspr., s prilastkom **dejanje, ukrep, ravnanje**: tega koraka se je še dolgo sramovala.⁸

4 O naslovniku terminološkega slovarja prim. Fajfar in Žagar Karer 2015.

5 Poimenovanja za stopnje pomenske zlitosti je po Šanskem v slovenščino uvedel Toporišič (1974), za terminološke zveze v splošnem slovarju pa je prikaz in tipološko delitev v svoji disertaciji z naslovom Slovenski večbesedni leksemi z vidika slovaropisja pripravila Špela Petric.

6 Korpus Kres je iz 1,2-milijardnega korpusa Gigafida, v katerem pa prevladujejo publicistična besedila, vzorčeni uravnoteženi korpus, ki vsebuje skoraj 100 milijonov besed. Več na: <http://www.korpus-kres.net/Support/About>.

7 Potrditve za ta pomen so v korpusu Kres samo 4, nobene ni najti v stvarnih besedilih, temveč le v leposlovju, kar kaže, da se ta pomen izgublja v splošnem jeziku (od koder pravzaprav edino lahko prehaja v strokovna besedila): *Stal je med nezasedenimi stoli, oči je še vedno upiral v razbiti avtomobil. Pod pasom mu je mlaka sperme potemnila korak hlač.* (James Graham Ballard: Trk, 1997)

8 Poudarila M. J. T.

Tako 3. kot 5. pomen kažeta metaforični pomenski prenos, uresničen v frazeoloških in tudi terminoloških zvezah, ki jih bomo analizirali v nadaljevanju.

3.1 Frazemi v stvarnih besedilih⁹

3.1.1 *Ne storiti niti koraka* ‘ne storiti ničesar’

V korpusu Kres najdemo v stvarnih besedilih samo eno potrditev za glagol *storiti*, več zadetkov (5) je z glagolom *narediti*, ki se kaže kot primarna oblika tega frazema. Zveze z drugimi glagoli (*napraviti*, *zmoči*, *upati*) imajo samo po en zadetek:¹⁰

*Otrok se lahko tudi ne loti učenja hoje. Lahko samo sedi in **ne naredi niti koraka**; tveganje padca je tako dosti manjše.* (Življenjski svet uporabnika, 2007)

Stvarna besedila kažejo še neko posebnost: najpogostejša je pravzprav realizacija v zanikani obliki *ne narediti niti koraka več*, npr.:

*Vsakdo ima samo omejeno zalogo energije in pri izjemno težkih odločitvah se vsa njegova energija porabi, tako da naprej **ne bo naredil niti koraka več**.* (Življenje na otokih, 1997)

3.1.2 *Delati prve korake* ‘začeti se ukvarjati s čim’

Precej pogosteje (283) se v stvarnih besedilih pojavlja vzorec s sestavino *prvi korak* (najpogosteje uresničeno v množini), in sicer z glagoli (navajamo jih po vrednosti LL):¹¹ *narediti*, *storiti*, *predstavljati*, *začeti*, *pomeniti*, *odpreti*, *osvojiti*; glagol *delati* se pojavi šele na 10. mestu (s samo 3 zadetki):

*Ta knjiga bo prišla prav vsem, ki jim gre priprava sladice dobro od rok, pa tudi tistim, ki **delajo šele prve korake**.* (Demokracija, 2005)

⁹ Frazemi, predstavljeni v razdelku 3.1, so tudi v Slovarju slovenskih frazemov (v nadaljevanju SSF), ki je dostopen na <http://www.fran.si/192/janez-keber-frazeoloski-slovar-slovenskega-jezika>. Razlage pomenov se med SSKJ in SSF ne razlikujejo.

¹⁰ Kaže se tudi slabost nenadgrajevanja korpusa, saj pri iskanju zadetkov po spletu najdemo precej potrditev z glagolom *storiti* po letu 2010, ko se je gradnja korpusa zaključila.

¹¹ Prvo mesto glagola *biti* pri iskanju po okolici je seveda zaradi pomožnega glagola. Na četrtem mestu je glagol *dimenzionirati* s samo 2 zadetkoma, ki pa že predstavljata terminološko kolokacijo, zato tudi visoka vrednost LL: *Lastne teže temelja še ne moremo izračunati, ker ne poznamo njegovih dimenzij. V prvem koraku zato **dimenzioniramo** brez upoštevanja njegove lastne teže.* (Nizke zgradbe, 2003)

Razmerje med rabo dovršnika in nedovršnika v analiziranem gradivu gre v prid rabe dovršnika, kar je v skladu tudi s siceršnjo rabo glagolskega vida v strokovnih besedilih. Vzrok za to je primarna usmerjenost k rezultatu dejanja in ne toliko k dejanju samemu.

3.1.3 *Držati korak s kom/čim* ‘ne pustiti se prekositi, ne zaostajati za kom’

V korpusu Kres najdemo v stvarnih besedilih 5 zadetkov, npr.:

Skratka, institucionalna prizadevanja liberalnega egalitarizma niso držala koraka z njegovimi teoretskimi obljubami. (Sodobna politična filozofija, 2005)

Glede na število zadetkov novejšega datuma v splošnih brskalnikih bi se statistična vrednost LL, ki kaže na stalnost posamezne zveze v posodobljenem korpusu gotovo še povečala.

3.1.4 *Korak naprej* ‘izboljšanje’¹²

V stvarnih besedilih najdemo kar 130 zadetkov,¹³ kar potrjuje tako uveljavljenost frazema kot tudi močno prisotnost (čeravno verjetno na dokaj nezavedni ravni) konceptualne metafore ŽIVLJENJE JE PREMIKANJE OZ. DOJEMANJA ŽIVLJENJSKIH SPREMENB (ki so časovno pogojene) kot premikanja v prostoru:

Treba bi bilo pravzaprav še korak naprej in v zvezi z vsakokratnim problemom vnaprej dokazati tudi, da je preprečevalni poseg tudi bolj splečljiv od zdravljenja taiste motnje – poleg tega pa ga je moč upravičiti tudi v etičnem pogledu. (Zavod za šolstvo, 2000)

3.1.5 *Korak nazaj* ‘nazadovanje’, vendar tudi ‘umik, namenjen premisleku’¹⁴

Kot logično nasprotje se seveda pojavlja tudi zveza *korak nazaj*, ki je približno polovico redkejša kot prejšnji frazem (60 zadetkov). Kljub temu pa se pri

12 Frazem je pogost tudi v strokovnih in znanstvenih, zlasti pravnih besedilih, ki v korpus Kres niso vključena. Frazemov *korak naprej* in *korak nazaj* SSF ne navaja.

13 Še bolj zanimivo je, da se v KMP pojavi kar 171-krat, kar kaže, da gre za enega od frazemov, ki jih strokovnjaki dojemajo kot dovolj nevtralne za strokovna/znanstvena besedila. Podobno velja tudi za frazem *na vsakem koraku*, opisanem v 3.1.6, za katerega najdemo 69 potrditev.

14 Tega pomena ne navajata ne SSKJ ne SSF, najdemo pa ga pogosto v korpusu Kres, npr.: *Veliko bolje je stopiti korak nazaj ali pa odviti objektiv in pustiti nekoliko širši rob okoli glavnega dela motiva.* (Tehniška založba, 2004)

časovnem dojetanju obeh zvez zgodi zanimiv obrat, saj se pri premikanju za korak naprej premaknemo tako za eno časovno kot tudi prostorsko enoto proti cilju,¹⁵ pri koraku nazaj, pa se prostorsko oddaljimo od cilja, časovno pa se seveda ne moremo vrniti nazaj, kar potrjuje tudi precejšnje število pregovorov o času.¹⁶ *Korak nazaj* je tudi vojaški strokovni izraz, ki ga navaja Angleško-slovenski vojaški priročni slovar (Evroterm).¹⁷

3.1.6 *Na vsak korak* ‘pogosto, povsod’

Precej pogostejša realizacija pa je tudi v SSKJ navedena različica *ob/na vsakem koraku* ‘povsod, vedno’.

Jezikovni sistem pri tem frazemu kaže svojo moč, saj v korpusu ni najti zadetka za v SSKJ navedeno obliko *na vsak korak* (zglej v SSKJ: *ranjence smo imeli na vsak korak*), še več, tudi splošni brskalniki po spletu za to obliko najdejo samo zadetke iz SSKJ. Slovar navaja tudi varianto *ob vsakem koraku*, ki pa je precej redkejša, v korpusu Kres v stvarnih besedilih najdemo 5 zadetkov, vendar gre za primere dobesedne rabe, torej res ob premiku nog, izjema je le eno besedilo:

Pritiskajte na gumbe z možnostmi v desnem delu pogovornega okna, kmalu pa boste dojeli tudi njihovo funkcijo, saj imate ob vsakem koraku na voljo predogled izbora. (Računalniški priročnik za laike, 1997)

Precej pogostejša je varianta *na vsakem koraku*, ki ima v korpusu Kres 82 zadetkov v stvarnih besedilih:

15 Tudi ta naša razlaga le dokazuje, da čas dojemamo kot premikanje v prostoru.

16 Npr. *minuta izgubljena, ne vrne se nobena; Rana ura, zlata ura* itd.

17 Na tem mestu ne bomo odpirali vprašanja premisleka pri uvajanju novih ustreznikov v slovenščini. Dejstvo je, da je kalkiranje (prim. Vintar 2008) eden od produktivnih terminotvornih postopkov, ki je mnogokrat najprimernejši, seveda pa je treba poznati morebitno že obstoječo pomensko strukturo v ciljnem jeziku, v tem primeru torej v slovenščini. V ZDA v gasilstvu obstaja tudi žargonsko poimenovanje, ki izhaja iz vojaškega termina *backstep*, in sicer *backstep firefighter*, dobesedno »korak nazaj (od) gasilca«. V slovenščini tega pojma še nimamo poimenovanega. V ZDA so s tem izrazom poimenovali posebno vodeno analizo gasilskih intervencij, ki so se končale tragično, ker je v njih eden ali celo več gasilcev umrlo, vzroki so najrazličnejši, od pomanjkljive/nezadostne opreme do materialov, ki so bili uporabljeni pri gradnji, ali reševanja ljudi, ki so bili ujeti v stavbi. Vse je namenjeno objektivnemu pregledu dejstev, da bi lahko v prihodnjih intervencijah preprečili nove smrti, predvsem pa zmanjšali občutek krivde pri tistih gasilcih, ki so intervencijo preživeli, v psihoterapiji je to poimenovano *posttravmatska stresna motnja*. Analogno bi morda lahko nastal **gasilski korak nazaj*, če bi želeli ohraniti izvorno podobo termina, vendar pa glede na organizacijo psihosocialne podpore reševalcem oz. prvim posredovalcem v Sloveniji, to ni verjetno. O tem več Lavrič 2011.

Preteča grožnja terorizma je navzoča na vsakem koraku, pri tem pa je očitno pomembnejša zaskrbljenost, do katere je prišlo, kot dejstvo, da se je naša ogroženost statistično gledano povečala tudi samo za malenkost. (Terorizem, 2005)

3.1.7 *Iti v korak s čim* ‘prilagajati se razmeram, biti napreden’¹⁸

Korpus Kres kaže potrditev s 25 zadetki, najpogosteje sicer v obliki *iti v korak s časom*, vendar je ta prednost veliko občutnejša v (neuravnoteženem) korpusu Gigafida, in kadar si ne izberemo le stvarnih besedil. Tipična raba bi bila:

Sodobni pouk in IKT gresta v korak s časom. (Zavod za šolstvo, 2009)

Zanimivi so tudi primeri terminoloških kolokacij, v katerih je zunajfrazemsko določilo zapolnjeno z drugimi izrazi, vendar so v korpusu Kres le posamezni:

Na ta način bi lahko kmetje šli v korak z lokalnimi potrebami in zniževali stroške in druge učinke prevoza. (GV Založba, 2005)

3.1.8 *Korak za korakom* ‘počasi, postopno’

Tudi ta frazem je v stvarnih besedilih pogost, najdemo 126 zadetkov:

Program Norton zelo olajša defragmentiranje trdega diska in nas korak za korakom vodi skozi program za pospešitev diska Speed Disk. (Enciklopedija digitalne fotografije, 2004)

Ker gre v večini primerov za besedila, ki predstavljajo neko vrsto navodil za uporabo, ne moremo trditi, da ga lahko povsem nezaznamovano uporabljamo kjerkoli v besedilu, v KMP pa se zadetki (23) pričakovano pojavljajo predvsem v delu besedila, ki je namenjen predstavitvi metodologije:

Znanstveno vrednost, primernost in različnost metodologij lahko ugotovimo samo s primerjanjem, če so predstavljene korak za korakom tako, da jih lahko preverimo oziroma ovržemo (epistemološka korektnost). (Podjetje in delo 6–7, 2009, str. 225)

18 Zanimane oblike, ki jo navaja SSKJ ne *iti v korak s čim* ne bomo obravnavali posebej, saj gre le za besedilno realizacijo, ki je v podatkih iz korpusa upoštevana skupaj z drugimi realizacijami. Poleg tega po korpusih in spletu ne moremo preverjati zanesljivosti povelja *V korak!*, saj dobimo iste zadetke kot za *iti v korak*.

3.2 *Koraki* in terminologija¹⁹

Korak je pogosto tudi del terminov, ki jih je prepoznal že SSKJ.²⁰ Potrjevanje njihove rabe v splošnem korpusu je lahko zgolj orientacija, ali se neki termin rabi tudi v splošnem jeziku. A ker nimamo specializiranih korpusov, bi bil vsak sklep, da iskani termin obstaja ali ne obstaja v jeziku strok(e), nezanesljiv, zadetke smo preverjali tudi po spletu.²¹ Še več, za večino terminov, ki jih navaja SSKJ, potrditev v splošnem korpusu ni najti, so pa na spletu.

3.2.1 *Korak napetosti* (elektrotehnika) ‘napetost na določeni razdalji’

Potrditev na spletu je veliko, seveda pa brskalniki ne razlikujejo med *napetostjo koraka* in *korakom napetosti*, ki se v bolj poljudnih besedilih pojavljata tudi kot sinonima.

3.2.2 *Bočni korak* (koreografija) ‘plesni korak v levo ali v desno’

Iskanje zveze *bočni korak* v korpusu kaže zanimive zadetke, kjer še vedno lahko govorimo o terminih, vendar ne več zgolj s področja koreografije ali plesa,²² temveč tudi športa, pri čemer lahko ples dojemamo tudi kot eno od športnih panog, čeprav to v SSKJ, sodeč po rabi različnih področnih kvalifikatorjev, ni prikazano:

19 Primerov za terminološkost *koraka* (strojništvo) ‘dolžina, za katero se premakne vijak v vzdolžni smeri, če se zavrti za 90°’ v splošnem korpusu seveda sploh ne moremo preverjati oz. bi tako preverjanje terjalo preveč časa.

20 *Korak* je sicer sestavina 62 terminov, ki so v terminološki bazi Sekcije za terminološke slovarje ISJFR, velika večina (37) se, razumljivo, pojavi v Slovenskem smučarskem slovarju, kjer so opisane različne vrste smučarskih korakov (dostopno na <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/smucarski#v>), 19 v vojaškem slovarju (gradivo je dostopno na http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/terminologija/Gradivo_za_razlagalni_vojaski_slovar.pdf) in 7 v Splošnem tehniškem slovarju, ki se pripravlja za tretjo izdajo. Vključevanje terminov v terminološki slovar ne temelji (izključno) na pogostnosti v besedilih, ampak sledi pojmovnemu načelu, torej definira pojme za strokovnjaka, ki je tudi merilo oz. tisti, ki odloča o vključenosti terminov v terminološki slovar.

21 Iskanje potrditev preko spletnih brskalnikov (in preverjanje zanesljivosti virov) je tudi eno od meril pri terminološkem svetovanju Sekcije za terminološke slovarju na spletnem mestu Terminologišče (<http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje#v>). Vprašanja so ponavadi namenjena iskanju novih poimenovanj v slovenščini ali izbiri najustreznejšega, pri čemer nobena od možnosti še ni zares uveljavljena.

22 Slabost teh zadetkov je, da so praktično samo iz enega vira, čeprav potrjujejo terminološkost zveze, ker gre za strokovno revijo.

*Treba je ogreti zapestja, gležnje, narediti odklone, predklone, zasuke trupa, izpadni ter **bočni korak** in počepe.* (Lisa, 2008)

3.2.3 *Križni korak* ‘plesni korak z eno nogo čez drugo’

Korpus Kres ne izkazuje niti enega zadetka za *križni korak* na področju plesa,²³ vsi zadetki so v besedilih s področja športa. Zagotovo gre za reterminologizacijo na drugem področju. Ustrezna razlaga pojma bi bila torej zgolj ‘korak z eno nogo čez drugo’, kar bi bilo ustrezno za vključitev v splošni slovar, ne pa tudi v terminološki slovar, saj predvidevamo, da se izvedbi križnega koraka pri košarki in smučanju nekoliko razlikujeta. Zanimiv pa je primer determinologizacije, seveda ne v stvarnih besedilih:

*Prifarski muzikanti so naredili **križen korak** k popevkarski publiki in osvojili občinstvo z romantično skladbo.*²⁴ (Stop, 2009)

3.2.4 *Menjalni korak* ‘skupina treh med seboj povezanih korakov, narejenih tako, da se premakne ena noga, pristavi druga in še enkrat premakne prva noga’

Termin je v rabi na širšem področju športa, zanimivo pa je, da ni zadetkov v stvarnih besedilih:

*Pri polki imamo tudi element, ki ni češkega izvora – **menjalni korak**, ki je bil že prej znan iz drugih srednjeevropskih plesov.* (Nedeljski dnevnik, 2003)

*Če igramo bočno proti голу, ne vidimo vseh soigralcev in se gibljemo samo v eno stran, izkušeni branilci to znajo izkoristiti. V teku smo veliko hitrejši kot s poskoki in **menjalnimi koraki**, ki jih pogosto vidimo zlasti pri dekletih.* (Ekipa, 2005)

Spet najdemo potrditev za potencialno frazeologizacijo termina, vsekakor ne gre za terminološko rabo, in sicer:

*Kakor koli obračajo, občine so vedno cel korak v zaostanku in vedno na napačni nogi. **Menjalnega koraka** pa se še niso naučile.* (Delo, 2000)

23 Tudi na spletu praktično ni najti potrditev za ‘plesni korak’, izjema so zadetki v SSKJ.

24 Seveda bi bila pravilna oblika *križni korak* (v terminu bi moral biti vrstni pridevnik). Tak način rabe lahko ob več primerih in ustaljenem pomenu privede do frazeologizacije primarno terminološke besedne zveze.

3.2.5 *Drzalni korak* (šport) ‘tehnika smučanja, pri kateri je gibanje takšno kot pri drsanju’²⁵

Termin je tudi zaradi priljubljenosti smučanja v zadnjem času zelo pogost, primerov prenovitev ali determinologizacije pa v korpusu Kres ni najti.

3.2.6 *Strumni korak* (šport) ‘korakanje z napetimi nogami in udarjanjem ob tla’

V korpusu Kres najdemo 5 zadetkov, nobenega v stvarnih besedilih in pravzaprav nobenega, ki bi potrjeval rabo na nekem strokovnem področju, zato lahko sklepamo, da ne gre za termin oz. bi ga (novi) splošni slovar ne smel več uvrščati med terminološke zveze.

3.2.7 *Menjati korak* (vojska) ‘premakniti dvakrat zapovrstjo isto nogo naprej, da se korakanje uskladi’

Gre sicer za vojaški termin, ki ga uporabljajo tudi druge uniformirane strukture, npr. gasilci, vendar potrditev v slovenskih besedilih (celo na spletu) skoraj ni najti, saj so na voljo zgolj zadetki iz SSKJ; če tega ne iščemo kot zvezo, pa ne moremo spremljati terminološkosti.

3.2.8 *Paradni korak* (vojska) ‘korakanje v določenem ritmu z zelo napetimi nogami’

Gre za izhodiščno vojaški termin, ki se pojavlja tudi v splošnih besedilih. Problem predstavlja definicija ali opis, saj kot kaže primer, *paradni korak* ni enak povsod po svetu:

*Kakšen bi šele bil, če ne bi velikopoteznega odbora za proslave pod vodstvom nenadkriljivega Aleksandra Zorna bremzala kvazipacifistična levica. Vojaki bi strumno korakali – pravzaprav hodili, ker naša vojska **paradnega koraka** nima, mimo parlamenta bi se valile kolone oklepnikov in tankov – pravzaprav le oklepnikov, ker smo tanke konzervirali in spravili v skladišča, ljudje bi metali nageljne na kolono. (Dnevnik, 2009)*

25 Termin se uporablja tudi na področju t. i. nordijskega rolanja, ki v celoti posnema tek na smučeh, vendar se navadno izvaja na cesti (utrjenih, največkrat asfaltiranih površinah) v suhem (in toplejšem vremenu). To obliko priprave oz. treninga uporabljajo tudi smučarski tekači v nezimskem času.

4 Terminologizacija frazeoloških enot ali *korak nazaj*

Terminotvorje oz. iskanje novih poimenovalnih možnosti v terminologiji, sploh v družboslovnih in humanističnih vedah, izrablja tudi priložnost, da zaradi izkušnjskega dojetanja sveta in odnosov v njem kot poimenovalno možnost uporablja tudi frazeološke enote (kar smo videli na primeru *korak nazaj*). Predpogoj za tovrstno terminologizacijo so:

- a) Strokovno področje, ki kot svoje primarno orodje uporablja jezik, ne moremo pa tega metaforičnega prenosa – razen v zelo omejenem obsegu – pričakovati pri vseh vedah.²⁶
- b) Izraba obstoječe pomenske sestavine, ki omogoča nastanek metafore, ali z vidika kognitivne semantike izkušnja, ki spodbudi ubesedenje znotraj uveljavljenih konceptualnih metafor (npr. ŽIVLJENJSKE SPREMEMBE SO PREMIKANJE).
- c) Mesto objave oz. zapisa, ki je zanimivo z vidika neosrednje/obrobne terminologije nekega področja, deluje pa enako tudi za nastajanje novih terminoloških poimenovanj. Ta se pogosto pojavijo najprej v virih, ki jih neka stroka ne sprejema kot osrednje, najpomembnejše, jih pa (redno) spremlja.²⁷

4.1 Spremljanje terminologizacije frazeološkega gradiva ali *menjati korak*

Frazeološke enote so v strokovnih in znanstvenih besedilih še vedno predvsem stilistično sredstvo, ki jih avtorji uporabljajo glede na svojo odprtost. Kadar pride do terminologizacije neke frazeološke enote, pa pomeni, da je le-ta dojemana kot dovolj nezaznamovana, da je za to primerna. Pri tem je občutljiva predvsem povezava s splošnim jezikom, ki lahko, sploh v pravu, ponuja tudi možnosti za napačno interpretacijo oz. zmanjšuje pravno varnost, torej položaj (zagotovljen predvsem s pravno normo), v katerem so pravice in dolžnosti naslovljencu vnaprej znane in dovolj določne. Tako sta npr. v pravnem jeziku uveljavljeni zvezi *ex nunc*, *ex tunc*, gre za prislovni zvezi za *naprej*, za *nazaj*, navadno v terminih *učinek/veljavnost za naprej*, *učinek za*

26 Čeprav je *korak* kot merska enota v strojništvu nastal prav kot rezultat pomenskega prenosa.

27 Tak primer je npr. tednik *Pravna praksa*, gre za strokovno revijo, kjer avtorji pogosto uporabijo nova poimenovanja, nekatera od njih se potem zares tudi uveljavijo v stroki oz. znanstveni literaturi. Praviloma gre vedno za pot preizkušanja, preden se raba potrdi v »stalnejšem okolju«, kamor sodi znanstvena periodika oz. predavanja na fakulteti.

nazaj. Ker gre za zveze, ki jih sicer poznamo tudi v splošnem jeziku, je lahko razumevanje napačno, saj je treba vedeti, da pravni akti praviloma ne morejo veljati za preteklost, razen kadar to zahteva javna korist.²⁸

Primer terminologizacije je denimo tudi *iti naprej* v pomenu 'nadaljevati svoje šolanje na fakulteti'²⁹ tudi 'nadaljevati na naslednji postopkovni fazi' za primere, kot so *novela zakona o sodiščih gre naprej*.

V vseh primerih je uporabljen glagol premikanja skupaj s prislovom *naprej*, ki predstavlja pomik v prostoru in času. Gre za konceptualno metaforo RAZVOJ/NAPREDEK JE PREMIKANJE (K CILJU), zato se terminologizirajo tudi naslednje zveze s prislovi:

- *razvijati naprej* 'izboljševati':
Pred tem so bila njihova dognanja preko objav brezplačno dostopna vsem drugim raziskovalcem in proizvajalcem, ki so jih lahko vsak zase razvijali naprej. (Resnica o farmacevtskih podjetjih, 2008)
- *teči naprej* 'nadaljevati se'; ob tem primeru lahko opazujemo ubeseditev več konceptualnih metafor, in sicer:

PROJEKT/DELO JE VODA:

Vsem je jasno, da je uničevanje tropskih gozdov nedopustno, pa vendar teče naprej z nezmanjšano hitrostjo. (Geomatika, 1996);

RAZVOJ PROJEKTA JE PREMIKANJE:

Na ta način se je pojavila nevarnost, da bi takšne vsakokratne zaustavitve privedle do izrednega števila ozkih grl v proizvodnem sistemu, kar pa prej ni bilo, saj so se napake odpravljale na koncu proizvodnje linije, ki je medtem nemoteno tekla naprej. (Management mednarodnega poslovanja, 2006)

- *premakniti naprej* 'napredovati s čim':
Najsi gre za takšen primer ali ne, merila, ki odrejajo učinkovitost in spletljivost, so ključno zagotovilo, da se bosta preprečevalska teorija in praksa premaknili naprej. (Zavod za šolstvo, 2000)

Vsi prislovi ne omogočajo tvorjenja potencialnih terminoloških zvez, saj njihova pomenska struktura tega ne omogoča, tako s prislovi *drugače*,

28 Tako lahko v sodbi višjega sodišča beremo: »Pritožbeno sodišče se sicer strinja s pritožbo, da so pravni učinki razveljavitve sklepov skupščine enaki učinkom ničnih sklepov. Oboje (tako ničnost kot razveljavitev) učinkuje 'ex tunc' za nazaj. Vendar pa učinek za nazaj nima iste vsebine kot učinek za naprej, saj nujno trči v fizikalno puščico časa, ki teče zgolj 'ex nunc'. Učinek 'ex tunc' je zato po svoji naravi fiktiven, saj ga ni mogoče udejantiti na enak način kot 'ex nunc'.« (<http://www.sodisce.si/vislj/odlocitve/2012032113042614/>) (vpogled: 17. 10. 2015; poudarila M. J. T.)

29 V zadnjem času tudi nadaljevati šolanje po diplomi. Zadetkov v korpusu, ki bi že potrjevali to rabo, ni veliko.

narobe, pokonci, postrani, prècej, dalje, povrhu, noter ne najdemo terminologiziranih zvez. Verjetnost, da bodo nastale, je po našem mnenju manjša tudi zaradi tega, ker njihov pomen v stalnih zvezah ni v osnovi prostorski³⁰ ali časovni oz. je preveč nedoločljiv (npr. pri *povrhu*), da bi tvoril terminološke zveze.

5 Sklep ali *biti mimo*

Prislovi so praviloma terminološko neproduktivna besedna vrsta, vendar lahko postanejo del terminov, če izpolnjujejo naslednje kriterije:

- Niso primarno konotirani (zato tudi ne najdemo terminologiziranih zvez z *drugače, narobe*, ki vsebujeta vrednotenjski pomenski sestavini 'nejasnost', 'napačnost').
- Skupaj z glagolom ne tvorijo konotiranih zvez (npr. *pasti noter, zaslužiti postrani*), saj so že v SSKJ zveze glagola in prislova, ki skupaj tvorijo neki novi, frazeološki pomen, pogosto označene kot pogovorne, tudi ekspresivne.
- So določljivi po smeri/učinku (zato ni najti potrditev za zveze s *prècej*).

Pregledani vzorec *glagol+prislov* kaže potencialne terminološke kandidate, ki se lahko uveljavijo v posamezni stroki, kar kaže naslednji primer:

Vendar pa vsi ti in drugi primeri neskladij še nikakor ne pomenijo, da bi bilo določbe URS z ustreznimi spremembami nujno treba prilagoditi PUE, kajti, kot rečeno, določbe PUE, ki so v neskladju z ureditvijo URS, se lahko uveljavljajo v Sloveniji neposredno prek 3.a člena URS in mimo vseh drugih določb URS. (Podjetje in delo, 2005)

Viri in literatura

BĘDKOWSKA-KOPCZYK, Agnieszka, 2013: The event of emotional change in Slovene in the light of Leonard Talmy's typological framework. *Świat i słowo* 1(20). 221–242.

Evroterm. Večjezična terminološka zbirka. URL: <http://www.evroterm.gov.si/> (vpogled: 16. 10. 2015).

Fran = *Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. URL: www.fran.si (vpogled: 16. 10. 2015).

30 *Pokonci* in *postrani* sicer govorita o smeri navzgor, dimenziji višine, oz. o odmiku od središčne točke cilja, ki je za strokovni jezik oz. širše praktičnosporazumevalni jezik očitno nekoliko manj pomembna od smeri naprej, nazaj.

- JEMEC TOMAZIN, Mateja, 2014a: Kdaj je dobro postati trmast kot vol? Živalski frazemi v pravnih strokovnih besedilih. Ivana Vidović Volt (ur.): *Animalistički frazemi u slavenskim jezicima. Zbornik radova*. URL: http://www.animalisticki-frazemi.eu/images/frazemi/zbornik_radova/Tomazin%20za%20WEB.pdf (vpogled: 20. 10. 2015).
- JEMEC TOMAZIN, Mateja, 2014b: Frazemi v znanstvenih besedilih. Vida Jesenšek, Dmitrij Dobrovol'skij (ur.): *Phraseologie und Kultur. Phraseology and culture*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 413–426.
- KRŽIŠNIK, Erika, 2007: »Metafore«, v katerih govorimo v slovenščini frazeološko- konceptualnometaforična analiza frazemov govornjenja. Erika Kržišnik, Wolfgang Eismann (ur.): *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 183–203.
- KRŽIŠNIK, Erika, SMOLIČ, Marija, 2000: »Slike« časa v slovenskem jeziku. Irena Orel (ur.): *36. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 7–19.
- LAVRIČ, Andreja, 2011: Psihosocialna podpora reševalcem. *Psychosocial Support for Rescuers. Ujma* 25. 297–303.
- PETRIC, Špela, 2015: *Slovenski večbesedni leksemi z vidika slovaropisja*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- SSF = Keber, Janez, 2011: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1970–1991. Ljubljana: DZS. URL: www.fran.si.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1974: K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. *Jezik in slovstvo* 19/8. 273–279.
- VINTAR, Špela, 2008: *Terminologija. Terminološka veda in računalniško podprta terminografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za prevajalstvo.
- ŽAGAR KARER, Mojca, 2008: Geografski termini in frazeologija. *Jezikoslovni zapiski* 14/2. 101–122.
- ŽAGAR KARER, Mojca, FAJFAR, Tanja, 2015: Strokovnjaki in drugi uporabniki terminologije kot naslovniki terminoloških slovarjev. *Jezikoslovni zapiski* 21/1. 23–35.